

שיעור 35 ☒ קבוע # 1 ☒ עיון ב'ראשית' בתוספתא

"א"ר זירא כל קבוע כמחצה על מחצה דמי"

'קבוע' הוא נושא רחב שמתיישם בהרבה מקרים ומאתגר בהסבר הסברה של הדין. הרבה נדרשו לנושא תוך ניסיון להציע הסבר שיקיף את כל המקרים. לכן, התקשו בכך, שכן חלק מהמקרים לא מוסברים היטב על ידם. המפתח שנבקש לתת בפתח לימוד 'קבוע' הוא המפתח הפילולוגי ☒ 'טוב אחרית דבר מראשיתו'. נבקש להגיע לשורש הראשוני וממנו לעקוב אחרי ההשתלשלות ☒ נחפש הסבר שיתאים למקרה הראשוני וממנו להבין את ההתרחבות.

המונח 'קבוע' לא מופיע בספרות א", לא בספרות התנאים ולא בתלמוד הירושלמי, הוא מיוחס לר' זירא בן הדור השלישי. הבבלי מפנה אותנו לברייתות בהן הוא רואה את העיקרון של 'קבוע'. ובאשר למקור מ'וארב לו' ☒ רש"י עמד על כך שמדובר בהעברה מסנהדרין עט, ולכן יש לומר שהוא 'גוייס' כמקור לקבוע אך הוא לא נשנה מראש כמקור לקבוע. לכן העיון בקבוע יתחיל בבברייתות המקבילות בספרות התנאים, ונעמוד על היסוד שכתוב בהם.

תוספתא דמאי ד, ו-י, אוסרת מאכלים שנקנו בעיר שיש בה חנות שאינה כשרה ומתירה אותם מאכלים במידה ונקנו בשוק. ברייתא זו מקבילה לברייתת י' חנויות בבבלי בהבדל אחד משמעותי ☒ בבבלי מדובר באותה חתיכה שתהיה מותרת ב'נמצא' ואילו לתוספתא ההיתר של 'הלוך אחר הרוב' הוא בחתיכה שנקנתה בשוק. תמונה דומה עולה אף ביחס לברייתת תשעה שרצים וצפרדע. הבבלי מצטט ברייתא שמתארת מקום בו יש תשעה שרצים וצפרדע ומזהה אותו כקבוע, ואילו התוספתא קובעת שהוא הדין אם פירש, והולכת אחר הרוב ב'נמצא' שלא קושר לאותה קבוצה של עשרה שרצים. מורי לייב מוסקוביץ היטיב לעמוד על כך שלשיטת התוספתא אין ללכת אחר הרוב באיתחזיק איסורא, ולכן נוכחות של צפרדע מוגדרת כספק. כמו כן יש לומר בתוספתא דמאי ☒ נוכחות חנות אינה כשרה מונעת הליכה אחרי הרוב. מה שאין כן בקונה מן השוק ☒ אין ידיעה ברורה על דוכן לא כשר בשוק, ולכן הולכים אחרי הרוב.

לשיטת הבבלי יש ללכת אחרי הרוב גם באיתחזיק איסורא, ולכן הוא התבקש להגדיר מחדש את החילוק שקדם להם בספרות התנאים, ור"ז עשה כן באמצעות 'קבוע'. מדובר בחילוק הרבה יותר 'דק' שמבקש ביחס לחתיכה שהגיעה מאותו מקור ☒ להבחין בין קבוע ובין פריש. יסוד החילוק הוא שבקבוע אני שואל על החנויות ובפריש אני שואל על החתיכה ☒ נמשיך לעסוק בכך השיעור הבא.

מראי מקומות

א. דין קבוע

- כתובות טו. 'גופא אמר ר' זירא? כמחצה על מחצה דמי'.
- השוו לתוספתא טהרות ו:ב? שימו לב למה התוספתא קוראת 'פריש' ו'נמצא'.
- תוספתא דמאי ד:ו-י
- סנהדרין עח: ובמשנה ובגמרא עט. עד 'כמחצה על מחצה דמי'; תד"ה וכל קבוע; חידושי הר"ן ד"ה ורבנן.
- האם דין קבוע הוא גזירת הכתוב או שיש היגיון לוגי בקביעה שהוא 'כמחצה על מחצה'?
- יחס בין סוגיית כתובות וסוגיית סנהדרין? איזו מקורית? רש"י כתובות טו. ד"ה אמור וד"ה אמרי
- ריטב"א כתובות טו. ד"ה

ב. הגדרת קבוע

- זבחים ע: המשנה; עב. 'וניבטלו ברובא', עג. 'רבא אשי אמר? משום קבוע'
- פסחים ט: 'תשעה ציבורין? אחר הרוב'
- חולין צה. 'אמר רב? ביד גוי'
- פסחים ט: תד"ה היינו; חולין צה: תד"ה הכא; ר"ן על הרי"ף חולין לג: ברי"ף ד"ה ובנמצא

ג. מקורות ארץ ישראל

נדונים במאמר של לייב מוסקוביץ בכתב העת היגיון ד' על רוב ואיתחזיק איסורא בירושלמי

ד. יסוד דין קבוע

- קובץ שיעורים ח"ב קובץ ביאורים לשב שמעתתא סימן כא? בשם הגר"מ